

Den engelska parken på Löberöds gods under 1800-talet

Fakulteten för Landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap
Författare: Gry Arvidsson
År: 2009

SLU, Sveriges Lantbruksuniversitet
Fakulteten för Landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap, LTJ

Författare:
Gry Arvidsson

Titel:
Den engelska parken vid Löberöds gods

Engelsk titel:
The English park at Löberöds manor

Program:
Trädgårdsingenjörsprogrammet – Design

Nyckelord:
Engelsk park, minnestempel, Götisk ruin, runsten, falsk grav, 1800-tal, De la Gardie, Ramel, Trädgårdsmästare

Handledare:
Angelika Blom

Examinator:
Mark Huisman

Kurskod:
EX0357

Kurstitel:
Examensarbete för trädgårdsingenjörer med designinriktning

Omfattning:
10 hp

Nivå och fördjupning:
AB-fördjupning, grundläggande nivå

Utgivningsort:
Alnarp

Månad, år:
Mars, 2009

Serie:
Självständigt arbete vid LTJ – fakulteten

Omslagsfoto:
Akvarell av konstnär Ingela Jarlsson, Smedjevalven, Löberöds slott. Akvarellen ägs av friherre Knut Ramel. Foto I. Jarlsson

Förord

Det du nu håller i din hand är ett examensarbete vid Trädgårdsingenjörsprogrammet, SLU, Alnarp. Arbetet omfattar 10 högskolepoäng och är framarbetet under månaderna januari-mars 2009. Alla bilder som använts i arbetet har jag själv tagit på plats, funnit i arkiv eller fått, alla med godkännande av upphovsrättshållarna.

Genom arbetets gång har jag fått vägledning och ovärderlig hjälp från diverse personer. Jag vill ge dessa personer ett extra stort tack. Kjell Lundqvist för hjälp med granskning av bilder och många fina svar på otaliga mail. Åsa Ahlklo för hjälp med insamling av instuderingsmaterial och svar på många frågor. Min ämnesexpert Anna Jakobson för fin vägledning och granskning av kartor. Min svärmorfar Simon Johansson för eftersökningar i släktforskningsarkiv om trädgårdsmästarna på Löberöds gods. Friherre Knut Ramel som varit mycket tillmötesgående och svarat på alla mina frågor och även gett mig tillträde till parken under arbetets gång. Ingela Jarlsson för givande material om Löberöds gods samt fint bildmaterial. Maria Flinck för granskning av delar i parken. Åsa Ahrland för tips om källmaterial och granskning. Hjördis Meijer från Eslövs & Höörs Släkt- och Folklivsforskar, för värdefull information om trädgårdsmästaren Johan Öhman. Min handledare Angelika Blom för fin vägledning.

Ett stort tack till er alla!

Sammanfattning

Löberöds gods beläget i sydvästra Skåne är ett slott med månghundraåriga anor. Dess historia med framförallt den tidigare parkmiljö och influenserna från Europa med engelsk karaktärisk parkmiljö har behandlats i detta arbete. Bakgrunden till arbetet är en förundran över det ståtliga godset som både innehade och innehar ett orangeri, alléer och ett tempel, med trädgårdarna och parker.

I den närmast tillgängliga litteraturen beskrivs parkmiljön endast korta noteringar som att *"parken byggdes ut"* eller *"parken var enastående"*. Ingenstans fanns det att läsa om parken eller trädgårdarnas utformning. I arbetet har ramen i huvudsak kommit att bli den engelska parken på Löberöds gods under åren sent 1700-tal till mitten av 1800-talet, då Jacob De la Gardie samt Christina Sparre ägde godset.

Den typiska engelska parken karakteriseras enligt litteraturen av öppna vattenytor i oregelbundna former, grönområden som både innehåller koloristiska och perspektivistiska kvalitéer. Slingrande stigar och vägar leder åskådarna runt i parken för att då och då finna en siktlinje som ger fördjupade perspektiv och upplevelser. Detta kombinerat med pittoreska inslag så som tempel, falska gravar och andra effekter ger den engelska parken sin karaktärisk.

Utifrån dessa kunskaper om Löberöds gods med parkanläggningar och en studie på godset för att utröna om den engelska parken på Löberöds gods höll måttet för en riktig engelsk park kan konstateras att vid Löberöds gods under denna tid tillkom en fullvärdig engelsk park med möjligen nordiska influenser.

Sjön i parkens mitt grävdes under sent 1700-tal och har de mjuka former som karakteriserar en engelsk park.

Ett för den engelska parken typiskt minnestempel uppfördes till minne av Christina Sparre. Templet är ett så kallat rundtempel. Även finns en s k *falsk grav*, till minne av Gustav De la Gardie, greve- sonen till Jacob De la Gardie och Christina Sparre. De falska gravarna var även de vanliga inslag i de engelska parkerna och restes till minne av en person eller händelse.

På den norra sidan av sjön, idag bland sly och otillgänglig mark finns en runsten formad av Nils Månsson Mandelgren. Runstenen härstammar från vår egen nordiska fornhistoria. Runstenen var sannolikt ett sätt att föra in den svenska historien i den engelska parken. Löberöds gods innehåller också en Götisk ruin. Denna ruin inhyste ett värdshus och så sent som år 1917 tjänade den fortfarande något slags brännvinskrog. Tanken var att ruinerna skulle förmedla och förstärka bilden av den omgivande naturen. Ruinerna skulle även representera en kunskapskälla inom den antika byggnadstekniken.

Vegetation i parken var självfallet av yttersta vikt. Men det är svårt att med säkerhet säga vad som en gång vuxit i parken vid Löberöds gods.

Två avbildningar av U. Thersner finns på Löberöds gods som kan ge en inblick över den flora som en gång funnits på godset och i parkerna.

Ofta förskönades dessa bilder för att antingen ge godset en bättre bild eller framhäva avbildarens kunskaper. Men troligt är att dessa avbildningar, i huvudsak, verkligt speglar platserna och växtmaterialet. Om vi då tror på U. Thersner så finner vi bland annat hamlad vitpil, ask, hästkastanjer och pelarpoppel som delar i vegetationen på Löberöds gods. En

annan källa för att finna möjliga träd- och busksorter i parken på Löberöds gods är den omfattande trädgårdshandel som bedrevs på godset. Bland anteckningar från trädgårdsverksamheten finns sortimentslistor över träd och buskar som var till försäljning. Listorna innefattar ett stort utbud av fruktträd, vilda sorter och exotiska växter för orangerier

Mycket troligt var att det sortiment som fanns i handeln på Löberöds gods även utprovades och användes vid parkens utformning. Det utbudet som fanns måste ha gett ett brett spektra i både färg och form på träd och växter.

Helt i enlighet med tankarna runt den engelska parken kan vi nu se att Löberöds gods engelska park innehåller flera av de delar som en engelsk park ska ha. Så under 1800-talet hade verkligen Löberöds gods en storslagen park väl värd att bedåras och njuta av.

Med stöd av tillgängliga uppgifter om Löberöds gods och utifrån de karakteristiska som är typisk för en engelsk park så kan man konstatera att det verkligen funnits en sådan i all sin glans med alla delar, tankar och insikter på Löberöds gods under denna tid.

Innehåll

INLEDNING	5	
SYFTE		5
AVGRÄNSNING		5
METOD OCH MATERIAL		5
LÖBERÖDS GODS – KORT HISTORIK	7	
DEN ENGELSKA PARKEN OCH DE GRÖNA ALLÉERNA	8	
UPPKOMSTEN AV EN ENGELSK PARK PÅ LÖBERÖDS GODS		8
ENGELSK PARK – ETT STILISERAT BETESLANDSKAP		10
ENGELSK PARK PÅ LÖBERÖDS GODS		11
ANALYS AV KARTOR OCH BILDER - FÖR GRANSKNING AV PARKENS UTFORMNING OCH VEGETATION	12	
SIKTLINJER		13
VEGETATION I PARKEN		14
TEMPEL, BROAR OCH FALSKA GRAVAR		16
- DE HÅRDA MATERIALEN I PARKEN		16
DET LILLA HUSET		19
UTSIKTSKULLEN		20
EKONOMITRÄDGÅRDARNA OCH TRÄDGÅRDSMÄSTARNA	21	
LÖBERÖDS GODS IDAG	23	
KARTA ÖVER DEN ENGELSKA PARKEN VID LÖBERÖDS GODS 2009	25	
DISKUSSION	26	
KÄLLOR & LITTERATUR	28	
OTRYCKTA KÄLLOR		28
TRYCKTA KÄLLOR		28
LITTERATUR		29
BILDFÖRTECKNING		30

Inledning

Löberöds gods breder ut sig väster om Löberöd i sydvästra Skåne i vägskalet där vägarna från Revinge, Hurva och Västerstad möts. Likt en oas av grönska är slottet knappt synbart under de månaderna då träden kläs i löv.

Ofta har jag passerat detta tidigare nämnda vägskalet och det var så min första kontakt med Löberöds gods kom sig att ske.

Jag förundrades av den fantastiska slottsbyggnad som doldes bakom en ridå av lindar, orangeriet som vackert stod på norra sidan av den sjö som lugnt vilar i parken.

Syfte

Det som saknades för att idyllen skulle vara fulländad var trädgårdarna. Var fanns de? Om man en gång i tiden kostat på sig att bygga ett orangeri måste där ha funnits ett intresse för växter, vilket det då naturligt måste funnits prydnadsträdgårdar, parker och fruktträdgårdar?

I det jag därefter snabbt och översiktligt fann att läsa om Löberöds gods var det endast korta noteringar som 'trädgården var underbar' eller 'parken var utbyggd' men inget om hur det såg ut, växtmaterial, färg eller form. Ett glödande intresse att fånga de bortglömda trädgårdarna och åter låta deras historia berättas väcktes inom mig. Ämnet för mitt första examensarbete var nu valt. Ett slott med dess anläggningar som har en historia som sträcker sig ända tillbaka till mitten av 1500-talet är kanske allt för omfattande för att med rättvisa beskriva alla de grönskade platser som grott, växt och förmultnat. Källmaterialet ger inte svar på alla frågor, därför måste jag inse sina begränsningar och välja väl vilken del jag vill belysa i detta examensarbete. Valen var många och ju fler eftersökningar jag gjorde desto fler intressanta delar fanns att finna. Men en historia måste någonstans vilja bli upptäckt. Utan små fragment, ögonblick på en gulnad sida eller ett väl bevarat minne

är det svårt att sammanfatta historians vingslag.

Avgränsning

Då den mesta informationen om Löberöds gods fanns att finna under slutet av 1700-talet och 1800-talet blev det dessa århundraden jag nu ska koncentrera mig på.

Även ett val av delarna i denna anläggning måste göras och mina val är att dokumentera den engelska parken från uppkomsten till vad som finns idag och varför den omnämns som *engelsk park*. Så också den handel av växter som bedrevs på godset är värt att nämnas. Vilket växtmaterial som fanns till salu och människorna som gjorde försäljningen möjlig. Den del av historien jag låter vara ostörd är en djupdykning i orangeriets historia och även de formträdgårdar som kan anas från tidiga bilder av Löberöds gods. Slottets historia är inte heller min att förtälja då jag fokuserar på det gröna, det levande, men dock kommer det att omnämnas då det trots allt är en central del och såklart påverkat parkens utformning.

Metod och material

Jag började med att göra eftersökningar i de vanligaste böckerna ex. S. Kjellbergs *Slott och herresäten i Sverige* som uteslutande mest handlar om själva godset i sig med dess ägare och slottets uppbyggnad. Obetydande textrader fanns att finna om trädgårdarnas och parkens utformning. Jag förstod då att jag helt enkelt måste gräva mig djupare och leta efter källor längre tillbaks i tiden. Jag började med att fara ut och besöka godset. Lyckligtvis var det första två personer jag sprang på parkskötare. De kunde släppa in mig på området då Löberöds gods annars är helt stängt för allmänheten. Dimman låg tät denna första dag då jag vandrade runt i parken. Det var nästan lite kusligt att gå runt där, jag såg inte långt och här och där tornade stenstoder, ett tempel och en lång bro upp sig. Försiktigt vandrades över bron med den stelfrusna sjön under mig

kom jag över på andra sidan stranden. Där låg orangeriet, det jag bara hade sett på håll. Bakom orangeriet väl inneslutet av häckar av bok formade till en fyrkant. Här tänkte jag, här ligger den trädgård jag letat efter. Men när jag steg igenom det dörrhål var där ödelagt. Vilken besvikelse, men viljan efter att nu verkligen gräva sig djupare ner i dessa historiska trädgårdar stärktes. På min väg ut träffade jag Ingela Jarlsson, konstnär till yrket och som har sin ateljé på godsets område. Hon bjöd in mig på en kopp te och berättade om parkerna och familjen som nu bodde där. Jag fick då veta att en Landskapsarkitekt vid namn Barbara Johnsson jobbat med en ny design till parken men först gjort en historisk studie om parken. Jag tog nu kontakt med Barbara Johnsson som skickade över delar av sitt material. Jag kontaktade även den nuvarande ägaren till Löberöd, Knut Ramel, för att få tillåtelsen att skriva om parkerna och även tillåtelsen att besöka parken under arbetets gång. Med ett godkännande från herr Ramel var det bara att sätta igång. Först besökte jag Lunds universitetsbibliotek. I det De la Gardiska arkivet hittade jag handskrivna skrifter där parken beskrevs i omfång, till en vis del utseende, men även De la Gardies egna intresse för växter. Här fick jag även tillgång till U. Thersners bok och kunde kopiera de två avbildningar som fanns över Löberöd. Nästa steg blev Landsarkivet i Lund. Här finns Löberöds godsarkiv arkiverat. Det fanns kartor över anläggningen och även handskrivna kvitton, växtlistor och såddbeskrivningar alla skrivna av en man vid namn Johan Öhman. Denne Johan Öhman fick jag sedan hjälp med av Eslöv – Höörs folklivsforskare att ta fram uppgifter om Öhman. Därefter fick jag ytterligare hjälp av min svärmorfar Simon Jansson att söka upp Öhman via *Genline Family Finder* ett sökarkiv för släktforskning. Nu med tillgång till ett relativt omfattande material begränsar jag mig huvudsakligen till den Engelska parken vid Löberöds gods. Jag började med litteraturstudier över vad en engelska

park egentligen är. Men hjälp av böcker som Magnus Olaussons *Den Engelska Parken i Sverige under gustaviansk tid*, Penelope Hobhouses *Trädgårdskonstens historia 3000 år*, Fredrik Magnus Pipers, *Ängelsk Lustpark*, och *Svensk Trädgårdskonst under fyrahundra år*, kunde jag skapa en definition över vad en Engelska park egentligen är. Med hjälp av Åsa Ahlklo¹ fick jag tillgång till en rad givande artiklar, där Åsa Ahrlund var en av författarna. Jag tog kontakt med henne för att se vad hon visste om Löberöds gods. Jag kontaktade även Nordiska museet i Stockholm och fick reda på att de hade material i form av kartor, minnesanteckningar och flygbilder, men då det skulle ha en omfattande summa för att jag skulle få använda detta material var jag tvungen att avstå. Jag bedömde att materialet på "hemmaplan" för detta arbete var tillräckligt för att nå ett resultat.

Det jag nu fortsatte med var den engelska parken. Jag har granskat kartor och bilder över Löberöds gods och försökte överföra den kunskap jag inbringat av ovanstående material till det jag nu såg och analyserade på godset. Som med all historia får man nu göra kvalificerande gissningar om hur det kan ha sett ut, hur tankegångarna runt parkerna en gång kan ha format sig, för att åter igen kunna se det parker och trädgårdar som en gång grönskat på Löberöds gods. Varför jag valt denna typen av metod för att nå fram till mitt tänkta slutresultat är helt enkelt ganska klart. Det finns nog ingen annan väg. Jag har sökt på det platser där det lilla material om Löberöds gods finns. Kanske just därför är det så spännande för att materialet inte är känt och lättillgängligt för alla och en var. För nu nästa person som vill lägga en pusselbit om historien på Löberöds gods så kan kanske den personen i alla fall glatt luta sig tillbaka på mitt arbete som en av pusselbitarna i ett stort spännande historiskt pussel om Löberöds gods.

---

¹ Åsa Ahlklo, Trädgårdshistorisk forskare, SLU, Alnarp

Löberöds gods – kort historik

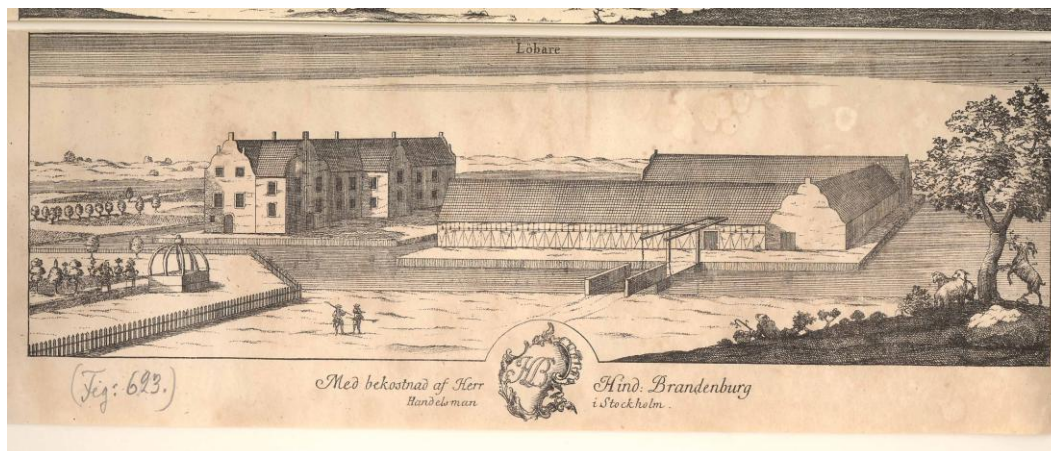

Fig. 1 Gerhard Burmans illustration från 1680-talet. Foto: Folklivsarkivet, Lund

Löberöds gods har under årtionden haft många skepnader både vad avser slottets utformning, ekonomibyggnadernas placering. Parken med dess trädgårdar har växt, omformats, dött och nyskapats. Förändringarna gjorda av godsets alla ägare som har gått från hand till hand i rakt nedstigande led i familjer eller övertagande och köp.

Äldsta slottet som uppfördes var under 1620-talet av Anna Brahe. Som bestod av en huvudbyggnad och två fasta flyglar (vi ser det första slottet på figur 1). Denna byggnad ska dock ha varit fallfärdigt när Hans Ramel kom att äga Löberöds gods. Hur fallfärdigt slottet var tvistar dock de lärde om men vad man vet så var det sedan på denna grund som Hans Ramel, även känd som "Bygge-Hans", till sist lät uppföra sitt sista byggverk och byggde det slott som vi fortfarande idag kan skåda. Hans Ramel började uppförandet av Löberöds gods år 1798. Året där på avled han och man tror att han aldrig levde för att se slottet slutföras. Löberöd gods kom nu år 1799 att falla i dottern Elisabeth Sofia Amalia Ramels händer samt hennes make Gustaf Adolf Sparre. De avstod dock Löberöd till fördel för deras dotter Christina Sparre som samma år gifte sig

med greve Jacob Gustaf De la Gardie.² Mycket skulle nu komma att hända speciellt i anläggningarna runt slottet och ekonomibyggnaderna. Jacob De la Gardie var dåvarande envoyén³ i Wien och en man av rikets främsta herrar. Detta gjorde att Jacob De la Gardie reste världen över i sina diplomatiska uppdrag och kunde upptäcka de senaste trenderna inom godsens parkanläggningar och trädgårdsdesign.⁴ Han samlade även med sig eget växtmaterial som han återförde till Sverige och Löberöd. De nya idéerna och influenserna han samlat på sig under sina resor kom att prövas på Löberöds gods gröna ängar. I sina anteckningar från De la Gardiska arkivet skriver han själv om förvandlingarna i parken och insamlingen av växtmaterial.⁵ Christina Sparre och Jacob De la Gardie satte stor prägel på Löberöds gods. Ännu idag finner vi minnesmärken både på byggnader och i parken efter dessa två

² Kjellberg 1996, s. 190-198

³ Diplomatsk sändebud

⁴ Moberg, 1933, s. 198

⁵ De la Gardiska arkivet, 1817

Den engelska parken och de gröna alléerna

Den skånska slätten som under 1700-talet till största del bestående av bördiga åkrar och dyiga sumpmarker bjöd på öppna vidder där det högsta man kunde skönja var kyrktornens toppar. Linne´ skrev om den skånska slätten under sin vistelse:

”Idag reste vi över de härligaste åkerfält, som varade så långt, som ögonen kunde räcka”.⁶

Godsen lågt dock som gröna oaser i de släta bygderna. För att återvända till Hans Ramel betraktades han som en av sin tids främsta trädplanterare. Alléer, parker och skogsområden var väsentliga delar i alla Ramels stora gods.⁷

Alléerna i godslandskapen skulle alla leda till huvudbyggnaden. Den stolta mittpunkt, anläggningens hjärta som man i periferin kunde skåda.⁸ Redan från långt håll skulle man ana att en stor ansenlig byggnad närmade sig. De skulle även ge stadga åt uppbyggda vägkanter. För människorna som skulle färdas dessa vägar gav alléerna en svalkande skugga och dämpade dammet från de vangshjul som rullande över väggruset.⁹ Vid Löberöds gods var det planterat alléer i ost- västlig riktning samt nord-sydlig. Där dessa två axelsystem korsar varandra låg entrén till godset, dessa alléer är nu till stor del borta men rester finns kvar i den södra riktningen. Under 1800-talet svepte den nya stilen med landskapsparker in över Sveriges gränser. Denna stil så verklighetsfrämmande för den skånska slättbygden kanske inte hade haft sån stor genomslagskraft om det inte varit för det ökande intresset för skogsplantering av det mera ekonomiska slaget. I Malmö beslutades år 1811 att vart femtionde tunnland jord i Malmöhus län

skulle planteras med skog. Detta stadfästes även av Hans Kungliga Majestät år 1813. Man kunde nu helt enkelt förena nytta med nöje. Parkerna formades efter dessa två behov och det kom sig så att vissa av anläggningarna hade en mer estetisk utformning medan andra föll mer åt det praktiska och penningbringande hållet.¹⁰

Uppkomsten av en engelsk park på Löberöds gods

I det De la Gardiska arkivet kan man läsa ”Genom utdikningar och fyllningar är hela det stora kärret som förut omgaf byggnader och gjorde stället både fult och osundt förvandlat i en angenäm och prydlig promenad i på samma ställe där för knappt 13 år sedan men ej kunde framgå utan att nedsjunka i gytta”.¹¹

Löberöds gods låg alltså beläget på ett kärr. Det var först Hans Ramel som kompletterade vallgravarna med att låta gräva sjön. Det sägs att sjön grävdes på en dag. Historien förtäljer att Hans Ramels frälsebönder, som skulle uppgå i ett tusentals man, tillsammans med gemensamma krafter grävde sjön. Om nu detta är sant är det nog ingen som vet. Utdikningen till vallgraven och sjön gav alltså mark till den engelska park som nu kom att uppföras på Löberöds gods ägor. Vallgravarna och sjön hade inte bara ett estetiskt värde utan även ur försvarssynpunkt byggdes ofta mangårdsbyggnaderna på små holmar och kärren dikades ur till sjöar och vallgravar för att öka kontrollen och stärka förvarssystemet.¹²

---

⁶ Linné, 1749

⁷ Johnson, 1997

⁸ Fernlund, 1981, s. 28-29

⁹ Ahlklo, 2001, s. 29

---

¹⁰ Moberg, 1933, s. 197

¹¹ Jacob De la Gardie, 1817

¹² Fernlund, 1981, s. 22

Marken var nu bruten för uppförande av den lustpark som skulle gå i stilen efter en engelsk park. Hans Ramel var den som först som ägnade parken sina tankar uppföljt av Jacob De la Gardie. Men hur gick tankegångarna runt uppförandet? Hur väl insatt var man i den engelska parkens typiska utformning? Och om man hade insikten hur väl lät man utföra tankegångarna för att fånga den äkta karaktären. Så innan vi går in djupare på parken vid Löberöds gods, behöver vi nu helt klargöra för oss vad en engelsk park är. Vad den ska innehålla och hur utformningen skall göras för att få bli omnämnd som engelsk park.

Fig. 2 Slottet med dess ekonomi byggnaderna omringade av vallgravar.

Foto: Karta över Löberöd Sätessgården, 1779, Löberöds godsarkiv, Landsarkivet, Lund

Fig. 3 Vy av Löberöds slott från sydvästra sidan. Till vänster en ståtlig ek med en parkbänk under där flanerade par vilar sina fötter blinkandes ut över sjön vars spegelbild fångar slottets trädgårds sida. Dessiné par U. Thersner 1817, Gravé par C. F. Akrell 1818. Foto: UB-media, Lund.

Engelsk park – Ett stiliserat beteslandskap

Denna konstart tog sin början i 1700-talets England. En stil som i harmoni och samklang avbildade det engelska landskapen med böljande beteshagar och dunkla skogspartier. I protest mot de formklippta franska trädgårdar revs de upp i nästan patriotisk glädje då de i sin form representerade envælde och kungligt förtryck. Eftersom stilen är mycket fri kallas den ibland landskapsträdgård, samtidigt som varje träd och buske är ett arrangerat önskemål. Konstnärer som Nicolas Poussins och Claude Lorrains formade landskapsvyer på sina uppspända dukar och ofta lät man sig inspireras av dessa när man formade landskapsparkerna. Även litteraturen hade sin givna plats i utformarnas inspirationskällor. Den engelska parken var alltså en plats uppbyggd av människors känslor, tankar och åsikter.¹³ Ofta omnämns de engelska parkerna som ”den romantiska trädgården” och kanske är det då inte just formen man syftar till utan människans lidelsefulla inre som genomsyrar känslan av vad som formas och parkerna är mer som ett själsligt andrum än en grön park. Individualismen var ett starkt ord som kom att stärkas under 1700-talet. Att framhäva varje enskild unik karaktär och dess personliga värde. John Locke som skrev verket *Essay Concerning Human understanding* omnämns i Blennows *Europas trädgårdar*¹⁴ där hans idéer om parkens innehåll påtalas. Han menar att när man rör sig och befinner i dessa själsliga parker ”försjunken i nuets fladdrande ögonblick även borde fyllas av ting som gav det viktiga impulser från det förflutna tempel och andra klassiska monument...”. Han menade även på att det egna landets storhetstider måste anknytas till denna

parkstil i form av drottning Elizabeths storhetstid och även Shakespeares historier skulle krydda formen och tankarna runt den engelska landskapsparken. Dessa tankar och känslor skulle utformas i ting man med ögon skulle skåda, insupa och förundras av. Ting i form av eremitgrottor, äkta eller falska gravar med inskriptioner och minnesmonument. Det krävdes emellertid kulturella insikter för att på ett smakfullt sätt utforma och placera ut dessa ting i landskapsparkernas slingrande gångar.¹⁵

Tydliga delar i formspråket som angav stilen av den engelska landskapsparken var slingrande stigar, träddungar fritt placerade, vattenytor i oregelbundna mönster. En växlande rumslighet som formar sig och ter sig olika beroende på hur betraktaren förflyttar sig i landskapsparken.¹⁶ En av det mest framstående Svenska trädgårdsarkitekterna var Fredrik Magnus Piper (1746-1824). Han utbildade sig under flera år i England och kom väl underfund med den Engelska landskapsformen. En av det mest kända engelska landskapsparkerna i Sverige som Piper utformade var Brahelund (Nya Haga). Hans förslag till ombyggnaden av parken omfattande kanalbreddningar så att de raka alléplanteringarna skulle brytas upp och forma träddungar. Han var noga med att stigar och vägar skulle följa landskapets rytm och terrängens utseende, likt ett nervsystem i parkens utformning. Andra viktiga hållpunkter i parken var lusthusen, i väl uttänkta placeringar i siktlinjer och perspektiv. Trädgårdsbyggnaderna kunde även vara utformade i tempel, alkover och paviljonger.¹⁷

Om vi återigen återvänder till parken på Löberöds gods nu med dessa nya kunskaper om vad en engelsk park egentligen är kan vi göra en jämförelse om Löberöds engelska park håller vad som

¹³ Blennow, 2002, s. 205

¹⁴ Blennow, 2002 s. 207

¹⁵ Blennow, 2002, s. 207

¹⁶ Andersson, Jonstoj, Lundqvist, 2000, s. 311

¹⁷ Olausson, 2000, s. 110

krävs av de historiska engelska landskapsparkerna.

Engelsk park på Löberöds gods

Den engelska parken på Löberöds gods formades troligen under 1800-talets första hälft. Barbara Johnson skriver i sitt arbete att ur anteckningar från Löberöds godsarkiv finns att läsa; ”Parken 4 tl. 4 kpl. anlagd i engelsk smak år 1816, planterad med 250 äkta fruktträd, 150 vilda trär af 60 särskilte sorter jemte en stor trädskola med 1 200 fruktträr, 3 000 almträr, 3 000 lönnar, 2 000 popplar, 200 kastanjer, 300 granar och 1200 d:o buskar. S:a 12 650”¹⁸

Det var en av det första skånsk-engelska landskapsparkerna som anlades i detta omfång.¹⁹ Parken anlades söder om sjöns västra vik och norr om sjön där den sedan övergick i trädgård. Löberöd ansågs som en av de tidigaste och mest välutformade skånska anläggningar i engelsk stil.²⁰

I det De la Gardiska arkivet kan man läsa ”Löberöd såldes till Grefinnan och Gref. Jacob De la Gardie; I deras hand har Egendomen oändligt förskönats en Engelsk park af 70 Tunnländs widd anlagd ikring den vid gården warande lilla sjöen, nya wägnar uptagne och i ståndsatte, alléer af flera 1000 träen anlagda....”²¹

Som redan omnämnts hade Jacob De la Gardie ett eget intresse för växtlighet och färdades världen över under sina diplomatiska resor. Han samlade även in eget växtmaterial i form av fröer och plantor både från Nord- och Sydamerika.²²

Med ett brinnande intresse kan man tänka sig att han ville testa dessa idéer och influenser på sitt eget gods.²³ Löberöd var representativt för övriga skånska

anläggningar då det ofta förekom nyheter både inom växtmaterial och stilformer.²⁴

---

¹⁸ Barbara Johnson, 1997

¹⁹ Moberg, 1933, s. 198

²⁰ Nilsson, 2002, s. 19

²¹ De la Gardiska arkivet 1817

²² De la Gardiska arkivet 1817

²³ Moberg, 1933, s. 198

---

²⁴ Nilsson, 2002, s. 19

Analys av kartor och bilder

- för granskning av parkens utformning och vegetation

Fig. 4 Karta över Löberöds gods. Slottet med dess ekonomi byggnader som omringas av sjön med trädgårdskvarteren tätt anslutna. Orangeriet med dess köksträdgårdar syns i högra hörnet av kartbilden. Foto: © Lantmäteriet Gävle 2009. Medgivande I 2008/1959

Kartan ovan på sidan kommer från Lantmäteriets arkiv och är daterad till 1850 av en J. Petersson. Man kan tydligt se utformningen av de närmsta ytorna runt slottsbyggnaden. Området på slottets baksida som benämns som trädgårdssidan visar tydligt ett lapptäcke av mjukt formade gröna ytor som delas av slingrande gångar. Det som är anmärkningsvärt på denna karta är att endast ett fåtal träd är markerade. Kanske var dessa träd stora solitärträd, kanske med en viss betydelse. Där markeringarna av träden är gjorda står det idag ett antal ekar med en omkrets på ca 2 m. Enligt Mats Knutson²⁵ ska dessa ekar härstamma från 1800-talet så möjligt är att det är de som är

utmarkerade. De grönytorna som stigarna slingrar sig runt kan både vara gräsmattor så väl som gröna dungar. Skisser från det Mandelgrenska arkivet daterade runt år 1850 visar baksidan av slottet där man kan se trädungar nära inpå slottet (Fig. 7).

På Landsarkivet i Löberöds godsarkiv finns en karta från år 1802 (Fig. 5) där fler träd på den norra sidan är utmarkerade. Dock är träden ritade med jämt mellanrum och ser små och nyplanterade ut. Ingenstans bildar trädkronorna en sammanhängande form vilket kan tolkas att träden verkligen var nyplanterade eller att det utritade träden på kartan är mer en markering av ett planterat träd än en avbildning av hur det egentligen såg ut.²⁶

²⁵ Mats Knutson, anläggare, samtal 17 jan 2009

²⁶ Fernlund, 1981, s. 28

Fig. 5. Karta från Löberöds godsarkiv år 1802. Foto: Landsarkivet, Lund

Siktlinjer

Siktlinjer var ett viktigt inslag i de engelska landskapsparkerna. När man färdades i parkerna skulle man under vandringens gång passera dessa siktlinjer som syftade att fånga vandrarnas intresse och styra ögat för att ge en glimt av slottet eller ett tempel som med sitt utseende extra kunde framhävas med dessa siktlinjer. Siktlinjerna kunde utgå från huvudbyggnaderna med linjer ut i parken men även från parken med linjer in mot slottet. Om man studerar Pipers illustrationsplaner över diverse parker är siktlinjerna ofta tydligt utmarkerade.²⁷ Siktlinjerna finns så även i Löberöds park.

Minst två bilder av Löberöds gods har skapats av U. Thersner. Man kan nu ifrågasätta valet av platserna han har gjort dessa avbildningar på. Var det helt enkelt så att just den platsen tilltalade honom eller kan det ha varit så att han valde dessa platser just för att det var en siktlinje. En siktlinje som ger både insikt i parken men där man även kan glimta en vy av byggnaderna och slottet.

Då båda dessa bilder avslöjar park, folk och slott skulle man kunna tänka sig att det var en sådan siktlinje.

Fig. 3 som redan omnämnd visas från sjöstrandens norra sida blickandes mot söder där man ser slottet och en del av den Engelska parken. Fyra personer och två hundar syns här avbildade. En herre och dam sittandes på en rundbänk som placerats runt den ståtliga eken och ett annat par står blickandes mot slottet kanske i väntan på den färjan som syns i högra hörnet.

²⁷ Olausson, 2000, s. 113

Fig. 6. Löberöd från Nord Vestra sidan. Dessiné par U. Thersner 1817, Gravé par C. F. Akrell 1818. Foto: UB-media, Lund.

Fig. 6 visar Löberöds slott från den nordöstra sidan, vi borde alltså här ha det orangeri och köksträdgårdar som fanns på godset i ryggen. Här ser vi slottet, ekonomibyggnaderna och den lilla ö som finns i sjön med ytterligare ett hus. Tre personer syns på bilden, en ivrigt pekandes, kanske för att göra damerna uppmärksamma på den fantastiska siktlinjen. Det man dock måste ta i beaktning var att bilderna ibland förskönades. Konstnären lade till eller tog bort för att antingen ge anläggningen en förskönad bild eller för att framställa själva avbildningen på ett fördelaktigare sätt. Verkligheten kunde alltså vara en annan.²⁸

Vegetation i parken

Den vilda grönskan under det sena 1700-talet in på tidigt 1800-tal kom att röra sig närmare in på huvudbyggnaden. Det var mycket vanligt att man helt tog bort de formklippta trädgårdarna och lade marken fri för att låta parkvegetationen smyga sig närmare byggnadernas arkitektur. I vegetationsval var önskan att uppnå mesta möjliga koloristiska verkan och där perspektivet hade en viktig roll. Därför var det mycket vanligt att man använde sig av de nya botaniska landvinningarna och införde exotisk träd i sina parkmiljöer.²⁹ På Löberöd var detta ett faktum att även här använde man sig av exotiska inslag. Det orangeri som uppfördes 1811 gjorde

²⁸ Ahrland, 1998, s. 50

²⁹ Olausson, 1993, s. 287-288

hanteringen av exotiskt växtmaterial i Löberöds godspark möjlig. Även formen på vegetationen hade sin betydelse. I Fredrik Magnus Pipers bok *Ängelsk Lustpark*³⁰, understryker han det essentiella i trädarternas skiftande form för att ge kontrast och djupverkan åt de planterade grönområdena. Han diskuterar även höjdskillnadernas betydelse och färgskalans breda differens. Val av plats för att plantera träden på var då liksom nu av central betydelse. Piper skriver om flertal trädarters placering och tar bl.a. upp eken. ”Deremot är den åldriga Eken, jemte furun och granar, garnerade nedantill framför deras stammar med ihärdige löfbuskar tjenlige wid och omkring en Eremitage; Wid Badhus, Canaler och Broar...”

Helt enligt Pipers råd kan man på fig. 3 skåda en stor ek placerad nära den norra sidans strandkant.

För att få insikt i trädarterna på Löberöds gods ger hos bildmaterialet och anteckningar den bästa insynen. Då det från kartmaterial är nästintill omöjligt att dra några som helst säkra slutsatser i trädens härstamning. Bildmaterialet som redan omnämnts kunde även den ha sin bristfälliga verklighetsframställning men ändå borde en viss del av anläggningen genomsyra bilderna och även om inte varje träd och planta på bilderna återskapas i sin exakta position borde ändå växtmaterialet vara det samma för att åtminstone ge en trovärdighet åt avbildningarna. I Thersners två avbildningar finner vi bl.a. enligt Kjell Lundqvist³¹ hamlad vitpil, ask, hästkastanjer och pelarpoppel. Asken som centrerar mitten på figur 6 är troligen en exakt avbildning då det på just den platsen vi idag finner rester av en enorm askstubbe. Asken dog och togs ned för många år sedan med stubben blev kvar.

Det som ytterligare kan ge en inblick i växtmaterialet i parken är den omfångsrika

försäljningen³² av träd som bedrevs på Löberödsgods, det anmärkningsvärda är närheten till det omfattande utbudet. Då man troligvisst borde ha använt sig till en vis del av sortimentet i den egna parken.

I det De la Gardiska arkivet står det ”...alléer af flera 1000 träd anlagde och en Trädskola af något mer än 6000 ägta Fruktträ samt oräkneliga vilda updragen...”³³

Även försäljning av orangeriväxter förekom så som pomeransträd, citron, lagerbärsträd, sötmandelträd diverse aprikossorter och vinrankor. I sortimentslistor ur Löberöds godsarkiv som finns bevarade på Landsarkivet i Lund finner vi även under beteckningen ”Wilda trä” arter som Sockerlön, vanlig lön, alm, ask, holländsklind, olika poppel sorter så som Canada, Balsam, Silver, Pyramid och även pihl i fyra olika sorter.³⁴ Alla dessa inslag av trädsorter ger båda variation i färg, både vinter- som sommarskrud men även tydliga divergens i formspråket. Närheten till detta fina sortiment skulle alltså ha kunnat användas i den egna parkens anläggning ackompanjerat under somrarna med det koloristiska utbudet av exoterna från orangeriet. Nils Johan Ericsson beskriver i sin bok *Anteckningar under en resa i Skåne 1870*³⁵ om en grupp med stora askar i parken på Löberöd. Han skriver; ”Mest intressanta på stället äro några stora askträd i parken, som blifvit på en betydlig höjd uppe i sina kronor afskurna, hvarefter å dessa qvarsittande grenbitar sedan ympats hängask. Dessa träd göra i ytterkanterna af trädpartierna, der de stå, mycket god effekt”. Detta skrivet under 1870-talet då träden skulle ha varit av betydlig höjd vilket i sig inte ger oss något tecken om ålder på dessa askar men dock

³⁰ Piper, 2004

³¹ Kjell Lundqvist, Landskapsarkitekt, AgrD, e-post 13 februari, 2009

³² Försäljningen behandlas ytterligare i kapitlet om Ekonomiträdgårdarna & Trädgårdsmästarna

³³ De la Gardiska arkivet 1817, UB, Lund

³⁴ Löberöds gods arkiv, Landsarkivet, Lund

³⁵ Ericksson, 1871, s. 14

skulle de ha kunnat härstamma runt åren tidigt 1800-tal, då sortimentslistor för Löberöds skrevs.

Med siktlinjerna i ryggraden, tankar om vegetations- och trädval fastställda lämnar vi de gröna vilda för att studera de pittoreska inslagen i arkitekturen för den engelska parken vid Löberöds gods.

Tempel, broar och falska gravar

- de hårda materialen i parken

Som ett bärande inslag för den engelska parken så skulle de hårda materialen i form av lusthus, broar eller minnesmonument ingå i parken. Löberöds gods med dess engelska park innehåller åtskilliga av dessa hårda och tidstypiska tecken för en engelsk park. För lättare orientering var de olika delarna finns i parken studera gärna fig. 19.

Genom studier av kartor och bilder kan man se att en bro går direkt ut från entrén på baksidan av slottet och ut i trädgården. Detta syns tydligt på fig. 3. En mjukt formad, välvd bro som knyter ihop slottsområdet med trädgårdskvarteren och den annalkande parken.

Fig. 7 Skiss från Mandelgrenska arkivet. Slottet från dess baksida med bron som leder över vallgraven ut i parken. Foto: Folklivsarkivet, UB-Media.

En skiss från Mandelgrenska arkivet daterad år 1854 visar bron som ansluter till parken (fig. 7).

För att besöka andra sidan av sjön hade man det så anordnat med en färja, en slags flotte, som med rep drogs över sjön. Här kunde adeln tryggt och enkelt färdas

mellan parkens båda strandbäddar. Färjan syns på figur 3 i det vänstra hörnet.

Om man vandrar de slingrande stigarna bort från slottet på södra sidan av sjön, står där än idag, ett minnestempel av Grevinnan Christina Sparre utformat av Johan Niclas Byström.³⁶ Templet är utformat på en grund, uppdelad i trappavsatser, med fyra pelare som lyfter ett tak. Ofta så avbildade man trädgårdstemplen med de antika templen i åtanke. Templen hade dock inga religiösa eller rituella funktioner utan var helt avsedda ur den estetiska synvinkeln. Den franske konstnären Nicolas Poussin som redan omnämnd som en av de engelska parkernas stora inspirationskälla, avbildade ofta de antika templen i sina målningar och ur dessa kan man då förstå valet att just uppföra templen i denna antika stil.³⁷ Minnestemplet på Löberöds gods skulle kunna vara ett så kallat *rundtempel*.

En utristning av en åttakantig stjärna pryder innetaket som välvs över den stenstod där en avbild av grevinnan själv är

Fig. 8. Minnesmonument över Christina Sparre. Foto: Gry Arvidsson.

³⁶ Kjellberg, 1966, s. 197

³⁷ Olausson, 1993, s. 317-318

gjord. Under bilden står det ingraverat ”GREFVINNAN C:A:H:A SPARRE FÖDD D. 10 AUG 1780 GIFT MED GREFVE J:P DELAGARDEI DÖD D. 14 DEC 1811 GENOM FÖRSTÄND OCH DYGD DEN BÄSTA DOTTER. MAK. MODER. VÄNNERS FÄGNAD. OLYCKELIGAST TRÖST”.

Dock föddes inte Christina Sparre år 1780 utan 1778.³⁸ Varför detta årtal är ingraverat på monument är oklart.

Fig. 9 Gustav Adolf De la Gardies gravsten. Foto: Gry Arvidsson

Inte långt ifrån minnes monument kan man finna en grav dock är det inte en riktig grav utan en *falsk grav*. Falska gravar var tydligen vanligt i de engelska parkerna och restes ofta till minne över en person eller händelse.³⁹ Texten på stenen är nästan försvunnen men med lite god vilja kan man utläsa ”DE LA GARDIE FÖDD DEN 29 JULI 1800 DÖD DEN 19 JULI 1836” Med största sannolikhet är det en minnsten över Jacob De la Gardies son Gustav Adolf De la Gardie som föddes år 1800.

³⁸ Kjellberg, 1966, s. 197

³⁹ Hansson 1997, s. 87

Fig. 10 Runsten till minne av Jacob De la Gardie, utformad av Nils Månsson Mandelgren. Foto: Gry Arvidsson

Om vi nu vänder blickarna mot norra sidan av sjön och tar oss in bland sly och otillgängligmark står en stor runsten vid kanten av en liten damm. Utformad av Nils Månsson Mandelgren till minne av Jacob Pontus De la Gardie.⁴⁰ Stenen är en rejäl pjäs med en utristad symbol i mitten kantad av en slingrande orm med en text inuti.

Runstenen uppdagades i det intresse för den nordiska forntiden som skapades och gjorde sina avtryck i trädgårdskonsten och blev, sannolika för Norden, en romantiska accessoarer till de engelska parkerna.⁴¹

⁴⁰ Hansson, 1997, s. 87

⁴¹ Olausson, 1993, s. 347

Troligt är att så även fallet här att man låtit sig influeras av den nordiska fornkonsten och låtit upprätta denna sten till minne av Jacob De la Gardie. På figur 10 syns stenen.

Ruiner var ett inslag som ofta ingick i utformningen av parkerna. I Mobergs text står det beskrivet om ett värdshus i stilen av en *Göthisk Ruin* som skulle finnas på Löberöds gods område.⁴² Att anlägga ett värdshus i en ruin kan framstå som en tveksam affär. Men byggnaden finns faktiskt kvar i parken än idag och framstår mest som ett trevligt stenhus. Så sent som 1917 var det fortfarande något slags brännvinskrog. Efter det var ruinen bostad men har nu stått tomt många år.⁴³

Tanken bakom ruinerna var att de skulle förmedla och förstärka karaktären till den omgivande naturen. Ruinerna skulle även representera en kunskapskälla inom den antika byggnadstekniken.⁴⁴ Dock kan man ej se något samband mellan den byggnad som idag omnämns som en Götisk ruin med den antika byggnadskonsten. Men de fönster som pryder byggnaden skulle kunna föra tankarna till den gotiska byggnadstekniken. Med en långsmal form med översta delen formad till en spets. Tanken fanns iallafall att man ville ge parken ett starkare drag av en engelsk park och värdshuset blev ytterligare ett inslag.

Fig. 11 Götiska Ruinen som en gång inhyst ett värdshus. Foto: Gry Arvidsson

---

⁴² Moberg, 1933, s. 200

⁴³ Barbara Johnson, 1997

⁴⁴ Olausson 1993, s. 321-332

Det lilla huset

Fig. 12 Skiss från Mandelgrenska arkivet. Foto: Folklivsarkivet, UB-media, Lund

Små hus med historiserande trästil var även ett inslag som var tidtypiskt för parkerna. I det Mandelgrenska arkivet⁴⁵ finns ett helt uppslag med ritningar och skisser över ett litet pittoreskt hus. På skisserna står det "Löberöd 1854 Bygd i parken N. M. M." Initialerna är Herr Mandelsgrens egna och kanske var det mannen bakom uppkomsten av stugan, då det finns så detaljerade ritningar. Dock var det inte ovanligt att Mandelgren gjorde kopior på skisser och planer av andra formgivare.⁴⁶ Detta skulle kunna styrkas då Moberg skriver i sin text att samlingar från år 1853 från Mandelgrenska arkivet finns uppgifter om en stuga som omnämns som "skånsk bondstuga från 1600-talet" som skulle ha varit belägen i Löberöds park. Moberg beskriver även den konstliga utsmyckningen som skulle föra tankarna till en "romantiserad byggnad från vikingatiden".⁴⁷ Skisserna och planerna från Mandelgrenska arkivet idag förtäljer dock ej om någon "skånsk bondstuga". Det är alltså mycket svårt att fästa ett årtal på denna stuga då den skulle ha kunnat funnits i parken. Kanske var inblandningen av 1600-talet som Moberg skriver om, bara att man eftersträvat av en stiltyp och att den faktiskt stod i parken då Mandelgren

var på besök 1854. Troligt vore att stugan fanns under Mandelgrens besök då han gjort mycket detaljerade skisser av stugan och då han refererar till stugan som "bygd i parken". Men att de detaljerade planerna var kopior av husets ritning och att det troligt var någon annan som var upphovsman till stugans utformning. Ahlklo⁴⁸ menar att små hus med snickarglädje i parker under dessa årtal brukar i landskapsparks sammanhang slentrianmässigt beskrivas som Schweizerstil. Varför man lät sig inspireras av de olika stilarna från utlandet var kanske för att visa sin breda kulturella kunskap. Att man ville eftersträva de stilar som byggdes ute på kontinenten och förde dessa in över landets gränser och lät de formas till dessa små idylliska stugor. Användningen av stugorna kan ha varierat. Siegrun Fernlund skriver om skogsvaktarbostaden som ofta anlades i skogsbrynet och uppfördes i en historisk stil och således blev ett pittoreskt inslag i parkens miljö.⁴⁹ Maria Flinck⁵⁰ menar att dessa små historiska hus kunde ha använts till nästan vad som helt. Men medger att Mandelgrens lilla stuga antagligen var avsedd för någon typ av boende, då stugan är inredd med bl.a. en öppen spis. Flinck menar även att stilen på huset skulle kunna ha varit inspirerade av de småländska eller dalsländska trästugorna som i Skåne skulle kunna ses som breda kulturella kunskaper. Att man införde dessa små stugor kan även ha kommit som inspiration från Düsseldorf-målarna som så ofta avbildade historiska trähus i sina målningar.

⁴⁵ Folklivsarkivet, UB, Lund

⁴⁶ Åhrland, 1998, s. 38

⁴⁷ Moberg, 1933, s. 200

⁴⁸ Åsa Ahlklo, Trädgårdshistorisk forskare, e-post den 29 januari 2009

⁴⁹ Siegrun Fernlund, 1996, s. 30

⁵⁰ Maria Flinck, Trädgårdshistoriker, telefonsamtal den 22 februari 2009

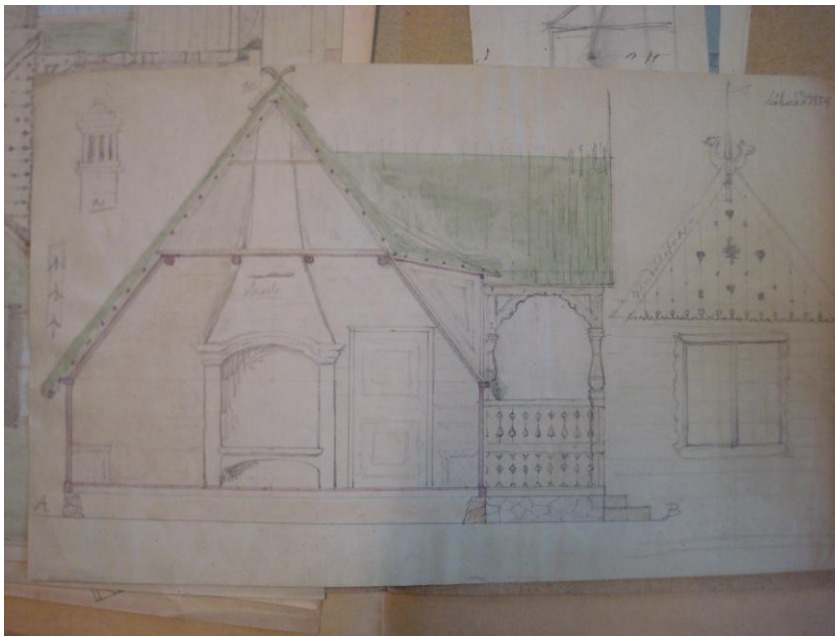

Fig. 13. Skiss från Mandelgrenska arkivet. Stugan syns från sidan med inblick i interiören. Foto: Folklivsarkivet, UB, Lund

Utsiktskullen

I parken går det att finna en kulle med en trappa som leder upp till dess topp. Innandömet sägs ha varit någon slags källare eller möjligtvis ett ishus. Trappan som leder upp till kullen är nu nygjord i betong med trolig är att en annan trappa har funnits där tidigare. På toppen finns rester av en stengrund kvar. Troligtvis har det funnits något slag av lusthus på toppen av kullen. Valet av platsen för ett lusthus är väl genom tänkt då kullen en gång i tiden erbjöd en utsikt och en lång siktbana, historien berättar att man skulle kunna se ända till havet vid Öresund.⁵¹ Under vilket tidpunkt i Löberöds godshistoria lusthuset har funnits är oklart.

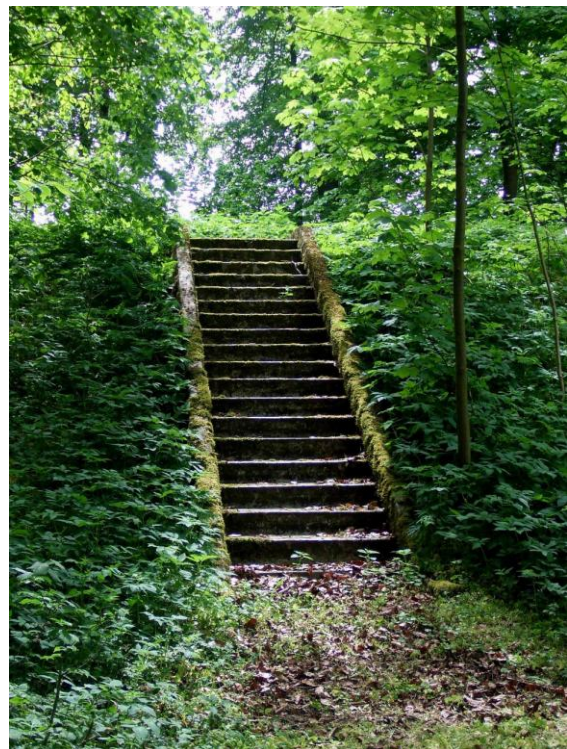

Fig. 14 Utsiktskullen med trappan som leder upp till dess topp. Foto: Ingela Jarlsson

⁵¹ Ingela Jarlsson Konstnär och Guide på Löberöd, samtal den 13 januari 2009

Ekonomiträdgårdarna och Trädgårdsmästarna

Alla stora välansedda gods med prunkande lustparker, sjöar och de inslag som följer i dess fotspår hade även en oskiljaktig trädgårdsdel – Ekonomiträdgårdarna.⁵²

Ekonomiträdgårdarna på Löberöds gods med frukt- och grönsaksodlingar väl inrutade i kvarter om fyra, belägna både söder och norr om orangeriet. På figur 4 syns orangeriet med rektangulära fyrkanter på båda sidorna, som avgränsas med en stenmur i linje med orangeriets långsida. Ekonomiträdgårdarna var inte enbart avsedda för godsets egen förbrukning utan även som en väl utformad plantskoleverksamhet. Denna verksamhet på Löberöd var kanske en av de tidigaste och mest utvecklade planskolor för sin tid.

Det finns välbevarade trädgårdsräkenskaper mellan åren 1813-1853 på Landsarkivet i Lund under Löberöds godsarkiv som ger fina insikter i det växtmaterial som det handlades med på godset. Bland materialet finns diverse räkenskaper om utgifter och inkomster, handskrivna alster om egen uppfunnen växtbekämpning samt sortimenskataloger. Även bokföring av var man skickade sina plantor och kundkretsen som var av högadligt slag. Utbyte av plantor mellan Löberöd och de kungliga slotten bedrevs i bred utsträckning. Även Tullgarn, Haga och Ulriksdal var kunder hos plantskolan på Löberöds gods. Växterna levererades till kunder under senhösten med båt och finare trädslag så som Persikoträd levereras i korgar med jord kring rötterna.⁵³, eller i glaslådor.⁵⁴

Mannen bakom de flesta skrifterna var Johan Öhman. Johan måste dock vara ett taget namn eller en förkortning då hans riktiga namn var Johannes Wilhelm Öhman. Han föddes i Holm 1791 och var anställd som Trädgårdsmästare på

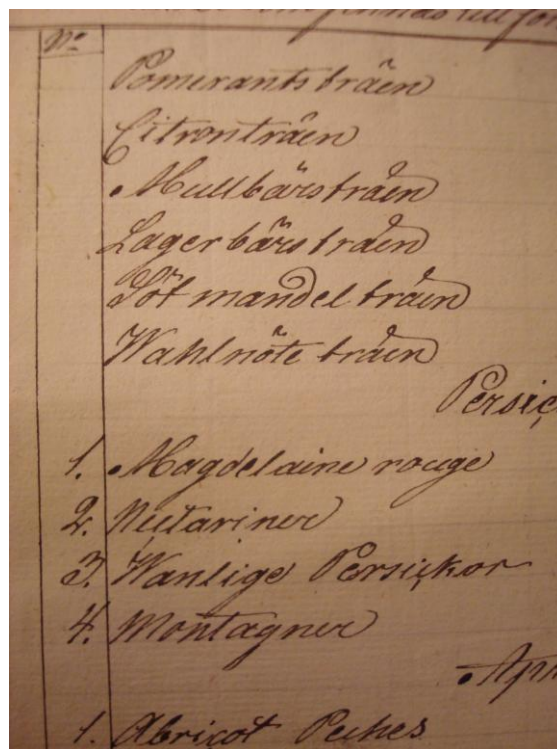

Fig. 15 Sortimentslistor från Löberöds godsarkiv: Foto: Landsarkivet, Lund.

Löberöds gods omkring åren 1811-1822 då han sedan flyttade till Stockholm. Öhmans far, Anders Öhman född år 1747 var även han Trädgårdsmästare. Från husförhörslängder daterade 1790-1801 skulle det kunna stå Anders Öhman Trädgårdsarkitekt men prästen som skrivit uppgifterna har använt sig av ett dåligt bläck som bleknat bort så texten är mycket otydlig. Men om nu så var fallet att han verkligen var både trädgårdsmästare och trädgårdsarkitekt ger det oss en insikt om att Johan Öhman måste ha haft en fin läromästare och kunskapskälla i sin far.

I kyrkoböcker från Hammarlunda socken åren 1818-1820 finns hierarkin över Löberöds gods bokförd. Överst finner vi greve Jacob De la Gardie själv, grevesönerna Gustav och Claes, medan modern Christina Sparre redan avlidit och fanns ej med på dessa listor. Därefter följer inspektorn C. Kronqvist, bokhållaren Nils K. Sjöberg och efter honom trädgårdsmästaren J. W. Öhman. Detta tyder på den höga rang trädgårdsmästaren hade. I husförhörslängderna betygsatte även prästerna läskunnigheten. Jacob De la Gardie samt Johan Öhman fick varsitt A, vilket var det högsta betyget i läskunnighet. Johan Öhman var alltså en

⁵² Ahlklo, 2001, s. 23

⁵³ Fernlund, 1996, s. 37-38

⁵⁴ Nilsson, 2002, s. 19

mycket lärd man i samma klass med sin herre.

När Öhman begav sig till Stockholm var det en man vid namn Christer Svanberg som tog över trädgårdsmästartiteln på Löberöds gods. Anmärknings värt hos denne trädgårdsmästare var att han föddes på Maltesholm men står som inflyttad från Holland.⁵⁵ Troligtvist hade han varit i Holland och utbildat sig och då inom Trädgårdsmästaryrket. Detta ger en tydlig indikator att man eftersträvade en hög nivå på den anställda när det kom till växt- och odlingskunskaper. Att man skickade sina trädgårdsmästare till Holland var vanligt då samma företeelse skede vid Övedskloster.⁵⁶ Att trädgårdsmästarna värderades högt kan man bara se till den bostad trädgårdsmästarna erbjöds figur 16.

Med dessa välutbildade trädgårdsmästare, ägarna av godsets stora intresse för växter, de breda sortimenten av växter som förekom i försäljningen och troligtvist letade sig ut i parken ger det oss tydliga och fina indikationer att Löberöds gods var en riktig sevärdhet under sin glans dagar och än idag ur en mer trädgårdshistoriskt synvinkel.

Fig. 16 Trädgårdsmästarvillan. Nu nyrenoverad efter att den varit helt obebodd i 30 år. Foto: Gry Arvidsson

---

⁵⁵ Genline Family Finder

⁵⁶ Ahrland, 1998, s. 20

Fig. 17 Vy från östra sidan över slottet och den oregelbundna sjön. Foto: Ingela Jarlsson

Löberöds gods idag

Sedan år 1997 är det Knut Ramel som äger Löberöds gods. Efter många år av förfall var det inte mycket av den storslagna anläggning som då fanns kvar.

Löberöds gods senaste glansdagar var under tidigt 1900-tal då godset år 1917 köptes av O. Hjalmar Wiens. Han tros haft en stor förmögenhet och anlagt flera trädgårdar däribland en rosenträdgård på planen framför slottet, dessutom vägar och stigar skulle ha utformas i parken. Den bro som idag går där färjan en gång i tiden fanns var det Wiens som var upphovsmannen bakom. Dock förlorade han stora delar av sin förmögenhet i den omtalade Kreugerkraschen på 1930-talet och slottet auktionerades ut.⁵⁷ Orangeriet förföll och fruktträdgårdarna röjdes undan till fördel

för betande kreatur. Parken växte igen och inga spår av rabatter fanns att se.

Det enda som stod kvar i parken som minde om storhetsdagarna är Christina Sparres minnestempel, Jacob De la Gardies runsten, den falska graven, samt värdshuset i dess ruin. Sjön speglar allt jämt himlen och ett och annat ålderdomligt träd fanns nog som ungträd under glansdagarna.

Men nya friska vindar blåser nu in över Löberöd med den Ramelska släkten och återupprustningen är i full gång. Orangeriet är nu åter upprustad och trädgårdarna ska återinföras dock med dagens behov och anpassning efter den Ramelska barnfamiljen. Barbara Johnson, Landskapsarkitekt som är skaparen bakom trädgårdarna har gjort en återblick i Löberöds historia så förhoppningsvis genomsyrar det nya anläggningarna det magnifika historiska trädgårdarna på Löberöds gods. Många av de almalléer som dött undan är nu återplanterade med kejsarlindor. Bokhäckar ramar in parken och området för de gamla fruktträdgårdarna har fått en inramande

⁵⁷ Mats Knutsson anläggare, samtal 17 jan 2009

häck. Även den vägbank som den gamla landsvägen gick över är bevarade och alléer med oxlar är nyplanterade. Över 200 nya träd har från 1997 nyplanterats på godset. Gamla ekar och bokar och plockats fram bland sly och buskar för att åter kunna skådas från slottet. Runt alla monument är det undanröjt och gräsmattor har fått komma fram där marken förut var oframkomlig och igenväxt.⁵⁸ Alla byggnader inklusive trädgårdsmästarvillan, orangeriet och grindportaler är omhändertagna och renoverade. Planer att återigen införa växtmaterial i orangeriet är i full gång.

Bron som Wiens anlade är även den upprustad. När Knut Ramel⁵⁹ förvärvade

Löberöds gods var hans första tanke att göra en generell upprustning men medan tiden gick och han lärde känna Löberöds gods bl.a. genom samtal med sin far och Barbara Johnson växte hans ambitionsnivå. På frågan hur viktigt det var för honom att bevara de historiska trädgårdarna svarade han att det var viktigt för honom, men han ville dock inte vara fjättrad vid det historiska. Att finna en balans mellan det praktiska och de historiska. Att de stora stolta träden som bevarats och de 200 nya som nu pryder godset var en självklarhet för Knut Ramel då han enligt sig själv – *älskar träd!*

Så återigen går Löberöds gods mot ljusare tider.

⁵⁸ Mats Knutsson anläggare, samtal 17 jan 2009

⁵⁹ Friherre Knut Ramel, ägare av Löberöds slott, e-post 18 februari 2009.

Fig. 18 Vy från norra sidan av stranden med utblick över trädgårdssidan och den nya bron. Fotot taget på samma ställe som U Thersner avbildade Löberöds gods 1817 (Fig. 3) Foto: Gry Arvidsson

Karta över den engelska parken vid Löberöds gods 2009

Fig. 19 Akvarell över Löberöds slott med fokus på den engelska parken. Delarna som diskuteras i arbetet är här markerade för lättare orientering. Foto: Akvarell av Gry Arvidsson

Översiktskarta för lättare orientering var man finner de olika elementen som beskrivs i arbetet.

- A. Götska ruinen
- B. Jacob De la Gardies runsten
- C. Trädgårdsmästarevillan
- D. De gamla fruktträdgårdarna
- E. Orangeriet
- F. Sjön i dess oregelbundna form
- G. Bron
- H. Corps de logis, Slottet
- I. Christina Sparres minnestempel
- J. Utsiktsskullen
- K. Gustav De la Gardies falska grav
- L. Grindportal

Diskussion

Nu i slutet av detta arbete återgår jag till min ursprungs fråga. Var är den fantastiska anläggning som det viskas om mellan raderna i godsbeskrivningarna? Orangeriet avslöjar sig, likaså minnestemplet att mellan sly, gulnat gräs och tomma gräsmattor måste det något spektakulärt ha funnits?! Att sammanställa alla de pusselbitar om godset har inte varit lätt. Men som svar på tal, det har funnits fantastiska anläggningar här. Med insikt i ägarnas brinnande intresse att utforma sina godsanläggningar med eftertanke och eftersträvan att följa de tidstypiska stilarna. Att godsen samt deras storslagna trädgårdsanläggningar var så klart en fråga om status och med de rikedomar som Hans Ramel inbringade i godset fanns både ambitionerna och de resurser som behövdes för att förverkliga parkerna, alléerna och trädgårdarna.

Efter studier av vad en engelsk park egentligen är fick jag insikt i att även Löberöds gods erbjöd flera av dessa typiska element. Att man verkligen anlagt en park som helt stilenligt följt en engelsk parks utformning. Löberöd hade alltså med all rätt att en gång i tiden bli omnämnd som en framstående engelsk park i Skåne. Christinas minnestempel, Gustavs falska grav, ruinen, runstenen, orangeriet, de gamla ekarna, de öppna vattenytorna är alla delar av en engelska park som fortfarande idag finns kvar. När vi lägger ihop dessa element med de slingrande stigarna som enbart syns på gamla kartor idag, tänkbara siktlinjer, historiska små hus och ägarnas viktigt växtintresse får vi en fullskalig engelsk park utöver det vanliga. Det jag kan förvånas över är varför Löberöds gods inte nämns mer i dagens litteratur. Kan det vara de många åren av förfall och att många ägare med viljor har format parken efter sina behov? Kanske är det därför så viktigt att man inte

Fig. 20 Vy från slottets baksida med minnestempel över Christina Sparre. Foto: Akvarell av Ingela Jarlsson

låter historien blekna. Att man återigen blåser liv i det som en gång glömts så man kan förundras och lära om anläggningen som en gång funnits. Så man aldrig glömmen och tar till vara på de otroliga kunskaper och drivkraft att *forma med tanke*. För någonstans är det verkligen så otroligt genomtänkt. Ett träd placerades inte bara var som helst, utan att det fanns en tanke bakom. Templet som leder tankarna tillbaka till antiken, ruinen som låter oss smaka den Götiska stilen, runstenen för oss tillbaka till vår egen fornnordiska historia, allt infört med noggrannhet och kunskap.

Låt oss minnas och inspireras av 1700-1800-talets formskapare på Löberöds gods – tankarna hos ägarna, trädgårdsmästarna och åskådarna.

Med detta arbete har jag väckt en slumrande engelsk parks historia, som om möjligt, lever kvar till kommande generationer.

Tänkvärda ord...

” Jag tror att alla trädgårdsintresserade berikas av att ta del av hur trädgårdarna en gång har vuxit fram, och jag tror att vi har lättare att finna våra egna visioner och se in i framtiden när vi ser hur olika perioder har avlöst varandra..... När vi känner ekot från stilar i det förflutna kan vi anpassa dem till våra egna individuella behov och önskningar”

Penelope Hobhouse, 2002

KÄLLOR & LITTERATUR

Otryckta källor

Arkiv

Folklivsarkivet: Lund: Mandelgrenska arkivet
Skisser från Löberödspark

Lunds universitetsbiblioteket, Handskriftssektionen; De la Gardiska arkivet
Anteckningar om Löberöd från 1817

Genline Family Finder: Husförhörlängder för Holms församling och Hammarlunda församling, Utflyttningsboken Hammarlunda 1822-23
Nätbaserat arkiv för släktforskning, särskild prenumeration krävs för tillgång.

Landsarkivet: Lund: Löberöds godsarkiv: BV: 2, A00490, A00485, A00492, B00020

Muntliga källor

Ingela Jarlsson, konstnär. Samtal 13 januari, 2009
Kjell Lundquist, landskapsarkitekt. E-post 13 februari, 2009
Knut Ramel, ägare av Löberöds slott. E-post 18 februari, 2009
Maria Flinck, trädgårdshistoriker. Telefonsamtal 22 februari, 2009
Mats Knutsson, anläggare. Samtal 17 januari, 2009
Åsa Ahlklo, trädgårdshistoriker. E-post 29 januari, 2009

Övriga otryckta källor

Johnson, Barbara. (1997) *Löberödsparken en studie av dess historia och nuvarande tillstånd*

Nilsson, Kristina (2002) *För odling och umgängesliv, Orangeriet på Löberöd, ett exempel på europeisk trädgårdskonst i Sverige*; Inst. För Konst- och Musikvetenskap; Avdelningen för konstvetenskap, Lunds universitet

Tryckta källor

Ericsson, Nils Johan. (1871). *Anteckningar under en resa i Skåne sommaren 1870*.
P. A. Norstedt & Söner, Kongl. Boktryckare, Stockholm

Linné, Carl von (1749) *Carl von Linnés Skånska resa*; Natur och Kultur, Stockholm

Litteratur

Ahrland, Åsa. (1998) *Trädgårdsväxter i historiska källor : en metodstudie av källmaterialet kring Övedskloster*. Stad & land 152; Alnarp: Movium

Andersson, T; Jonstoj, T; Lundqvist, K (2000) *Svensk Trädgårdskonst under fyrahundra år*; Byggförlaget, Stockholm

Blennow, Anna-Maria (2002) *Europas trädgårdar*. Bokförlaget Signum, Lund

Fernlund, Siegrun (1996) *Aristokratins landskap : mark, park och trädgård i 1800-talets skånska godsmiljö*. Serie: Trädgårdar och parker : historia: Bebyggelsehistorisk tidskrift. - Uppsala : Swedish Science Press

Hansson, Marie (1997) *De skånska trädgårdarna och deras historia*; Bokförlaget Signum, Lund

Hobhouse, Penelope (2002) *Trädgårdskonsten historia 3000 år*; Dorling Kindersly Limited, London

Kjellberg, Sven T. (1966) Löberöd. *Slott och herresäten i Sverige*. Skåne 1. Malmöhuslän/Norra delen. Malmö.

Klintborg Ahlklo, Åsa. (2001) *Slottets allé och arrendatorns kastanj: trädgård som konst och kultur*; Skånska godsmiljöer; Årsbok - Skånes hembygdsförbund

Moberg, Margareta (1993) *Trädgårdsskötsel*; Skrifter utg. av de skånska hushållningssällskapen; Lund

Olausson, Magnus (2000), *Fredrik Magnus Piper (1746-1824)*, (in) Andersson, T; Jonstoj, T; Lundqvist, K (2000) *Svensk Trädgårdskonst under fyrahundra år*; Byggförlaget, Stockholm Sid. 106-115

Olausson, Magnus (1993), *Den Engelska parken i Sverige under gustaviansk tid*; Piper Press, Stockholm

Piper, Fredrik Magnus (2004), *Ängelsk Lustpark*. Författarna, Byggförlaget och Kungl. Akademin för de fria konsterna, Värnamo

Bildförteckning

Fig. 1 Gerhard Burmans illustration från 1680-talet. Foto: <http://www.lu.se/folkklivsarkivet>, Folkklivsarkivet, UB-media, Lund

Fig. 2 Karta över Löberöd Sätessgården, 1779. Foto: Löberöds godsarkiv, Landsarkivet, Lund

Fig. 3 Vy av Löberöds slott från sydvästra sidan. Dessiné par U. Thersner 1817, Gravé par C. F. Akrell 1818. Foto: UB-media, Lund.

Fig. 4 Karta över Löberödsgods. Foto: © Lantmäteriet Gävle 2009. Medgivande I 2008/1959

Fig. 5. Karta från Löberöds godsarkiv. Foto: Löberöds godsarkiv, Landsarkivet, Lund

Fig. 6. *Löberöd från Nord Vestra sidan*. Dessiné par U. Thersner 1817, Gravé par C. F. Akrell 1818. Foto: Handskriftssektionen, UB-media, Lund.

Fig. 7 Skiss från Mandelgrenska arkivet. Slottet från dess baksida med bron som leder över vallgraven ut i parken. Foto: Folkklivsarkivet, UB-Media.

Fig. 8. Minnesmonument över Christina Sparre. Foto: Gry Arvidsson.

Fig. 9 Gustav Adolf De al Gardies gravsten. Foto: Gry Arvidsson

Fig. 10 Runsten till minne av Jacob De la Gardie, utformad av Nils Månsson Mandelgren. Foto: Gry Arvidsson

Fig. 11 Götiska Ruinen som en gång inhyst ett värdshus. Foto: Gry Arvidsson

Fig. 12 skiss från Mandelgrenska arkivet. Foto: Folkklivsarkivet, UB-media, Lund

Fig. 13. Skiss från Mandelgrenska arkivet. Stugan syns från sidan med inblick i interiören. Foto: Folkklivsarkivet, UB-media, Lund

Fig. 14 Utsiktsskullen med trappan som leder upp till dess topp. Foto: Ingela Jarlsson

Fig. 15 Sortimentlistor från Löberöds godsarkiv: Foto: Trädgårdsräkenskaper 1813-35, BV:2, Landsarkivet, Lund.

Fig. 16 Trädgårdsmästarvillan. Nu nyrenoverad efter att den varit helt obebott i 30 år. Foto: Gry Arvidsson

Fig. 17 Vy från östra sidan över slottet och den oregelbundna sjön. Foto: Ingela Jarlsson

Fig. 18 Vy från norra sidan av stranden med utblick över trädgårds sidan och den nya bron. Fotot taget på samma ställe som U Thersner avbildade Löberöds gods 1817 (Fig. 3) Foto: Gry Arvidsson

Fig. 19 Akvarell över Löberöd slott med fokus på den Engelska parken. Delarna som diskuteras i arbetet är här markerade för lättare orientering. Foto: Akvarell av Gry Arvidsson

Fig. 20 Vy från slottets baksida med minnestempel över Christina Sparre. Foto: Akvarell av Ingela Jarlsson